Καθάρισε αμέσως την κουζίνα παρακαλώ!: Αιτήματα μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας

Σπυριδούλα Μπέλλα

Πανεπιστήμιο Αθηνών
sbella@phil.uoa.gr

Abstract

This paper investigates the development and production of requests in the interlanguage of foreign language (FL) learners of Greek. To this end, it compares the performance of native speakers and two FL learners' groups of different proficiency levels (intermediate and advanced) in one status-equal and one status-unequal situation. The analysis focuses on the head acts and internal modification devices employed by the participants. The results show that not all aspects of request performance develop equally in correlation to proficiency level and that situational variation is an important factor influencing the learners' performance.

1. Εισαγωγή

Η ικανότητα των μαθητών μιας δεύτερης/ξένης γλώσσας να χρησιμοποιούν κατάλληλες στρατηγικές για την παραγωγή ποικίλων γλωσσικών πράξεων και ιδιαίτερα αιτημάτων βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του χώρου της πραγματολογίας της διαγλώσσας που αποσκοπεί «στην περιγραφή και ερμηνεία της ανάπτυξης και χρήσης της πραγματολογικής γνώσης των μη φυσικών ομιλητών» (Kasper 1989: 42).

Τα αιτήματα αποτελούν μία από τις πιο ενδιαφέρουσες γλωσσικές πράξεις, εφόσον ως απειλητικές για το πρόσωπο του συνομιλητή πράξεις (Brown & Levinson 1987) απαιτούν υψηλά επίπεδα κοινωνιοπραγματολογικής ικανότητας. Η σχετική έρευνα έχει επικεντρωθεί στις στρατηγικές τις οποίες χρησιμοποιούν οι μη φυσικοί ομιλητές προκειμένου να μετριάσουν την απειλή που ενέχεται στα αιτήματα και στα σημεία όπου η παραγωγή τους διαφέρει από την αντίστοιχη των φυσικών ομιλητών (βλ. π.χ. Blum-Kulka et al. 1989, Trosborg 1995, Barron 2002).

Στο πλαίσιο αυτό έχει, μεταξύ άλλων, φανεί ότι ακόμα και οι προχωρημένου επιπέδου μαθητές αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες ως προς την έκφραση των

αιτημάτων τους με τρόπο κατάλληλο και συμβατό προς τις κοινωνιοπραγματολογικές παραμέτρους της εκάστοτε επικοινωνιακής κατάστασης (Hendriks 2002; House and Kasper 1987; Trosborg 1995). Επιπλέον, έχει επανειλημμένως επισημανθεί ότι η κατάκτηση των πραγματολογικών στοιχείων γενικά παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία για τους μαθητές μια γλώσσας ως ξένης¹ δεδομένου ότι η πρόσβασή τους σε αυθεντικό πραγματολογικό γλωσσικό εισαγόμενο περιορίζεται στη γλωσσική τάξη (Bardovi-Harlig & Dörnyei 1999, Martínez-Flor & Usó-Juan 2006, Hendriks 2010).

Το πρότυπο ανάλυσης της δομής των αιτημάτων που κατεξοχήν χρησιμοποιείται στη συναφή έρευνα και υιοθετείται εδώ είναι των Blum-Kulka et al. (1989). Στο πρότυπο αυτό τα αιτήματα αναλύονται σε *κύριες πράξεις* (head acts), βασικές δηλαδή στρατηγικές που χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν το αίτημα και *υποστηρικτικές κινήσεις* (supportive moves), περιφερειακά στοιχεία που προηγούνται ή έπονται των κύριων πράξεων. Οι κύριες πράξεις διακρίνονται σε τρία επίπεδα αμεσότητας: *άμεσες*, *συμβατικά έμμεσες* και *μη συμβατικά έμμεσες*. Οι υποστηρικτικές κινήσεις λειτουργούν ως *εξωτερική τροποποίηση* (external modification) των κύριων πράξεων και περιλαμβάνουν *αιτιολογήσεις* και *εξηγήσεις* για το αίτημα, *απόπειρες δέσμευσης του συνομιλητή*, *υποσχέσεις*, *αιτήματα συγγνώμης* κ.λπ.

Η τροποποίηση των αιτημάτων γίνεται και εσωτερικά (internal modification) μέσω συντακτικών ή λεξικών/φραστικών στοιχείων. Στους συντακτικούς τροποποιητές ανήκουν η μη συνοπτική ρηματική άποψη και η μη υποχρεωτική χρήση παρελθοντικού χρόνου (π.χ. *θα μπορούσες* έναντι του *μπορείς*), αρνητικές δομές, ερωτηματικές δομές (π.χ. *δεν καθαρίζεις λίγο την κουζίνα;*) και υποθετικοί λόγοι (π.χ. *Καθάρισε την κουζίνα, αν μπορείς*).

Τα λεξικά/φραστικά στοιχεία διακρίνονται σε *επιτατικά* (upgraders) και *μετριαστικά* (downgraders). Τα επιτατικά στοιχεία αποσκοπούν στην ενίσχυση της προσλεκτικής ισχύος του αιτήματος εντείνοντας συχνά την απειλητικότητά του και είναι κυρίως επιρρηματικά (π.χ. Πρέπει *οπωσδήποτε* να καθαρίσεις την κουζίνα). Τα μετριαστικά στοιχεία, αντίθετα, αποσκοπούν στη μείωση της απειλής και περιλαμβάνουν το δείκτη *παρακαλώ*, δείκτες υποβάθμισης (*λίγο, κάπως* κ.λπ.), δείκτες υποκειμενικότητας (*νομίζω, φαντάζομαι* κ.λπ.), δείκτες περιορισμού (*ίσως, μήπως* κ.λπ.), δείκτες εμπλοκής (*καταλαβαίνεις, ξέρεις* κ.λπ.), δείκτες επίκλησης (*εντάξει; ε;* κ.λπ.) καθώς και δείκτες οικειότητας (όνομα +κτητικό, υποκοριστικά, *ρε, μωρέ* κ.λπ.).² Όλα τα παραπάνω στοιχεία είναι ιδιαίτερης κοινωνιοπραγματολογικής σημασίας, αφού αποτελούν επί της ουσίας και «τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους οι ομιλητές για να εκφράζουν ευγένεια μέσω των γλωσσικών τους πράξεων»

1 Σε σύγκριση με τους μαθητές μια γλώσσας ως δεύτερης.

2 Οι δείκτες οικειότητας ποικίλουν ανά γλώσσα. Εδώ παρουσιάζονται αυτοί που κυρίως απαντούν στα ελληνικά δεδομένα.

(Blum-Kulka 2005: 266). Συνεπώς, οι μαθητές των οποίων η διαγλώσσα αποκλίνει σημαντικά από τους φυσικούς ομιλητές ως προς τη χρήση των στοιχείων αυτών κινδυνεύουν να φανούν απότομοι, μη συνεργάσιμοι ή ακόμα και αγενείς (Bardovi-Harlig et al. 1991: 4).

Η παρούσα έρευνα έχει προκαταρκτικό χαρακτήρα με την έννοια ότι εντάσσεται σε ευρύτερη έρευνα σχετικά με τα αιτήματα στη διαγλώσσα και επικεντρώνεται σε δύο ζητήματα: α) στις διαφορές που εμφανίζονται ανάμεσα στα αιτήματα των μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας και των φυσικών ομιλητών, και β) στο βαθμό στον οποίο η αύξηση του επιπέδου γενικότερης γλωσσικής ικανότητας εξασφαλίζει ανάπτυξη της πραγματολογικής ικανότητας. Σε αυτή τη βάση συγκρίνονται οι στρατηγικές διατύπωσης αιτημάτων από φυσικούς ομιλητές και μαθητές της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας δύο διαφορετικών επιπέδων, με στόχο να παρασχεθούν περαιτέρω στοιχεία σχετικά με τα αιτήματα στη διαγλώσσα, και να σκιαγραφηθεί μια πρώτη εικόνα σχετικά με την ανάπτυξη της συγκεκριμένης γλωσσικής πράξης στο διαγλωσσικό σύστημα των μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

1. Ποιες διαφορές υπάρχουν μεταξύ φυσικών ομιλητών και μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας ως προς τη διατύπωση αιτημάτων;
2. Σε ποιο βαθμό η πραγματολογική ικανότητα των μαθητών αυξάνεται παράλληλα με το επίπεδο της γενικότερης γλωσσικής τους ικανότητας και ποιες είναι οι συνυποδηλώσεις των αποτελεσμάτων της έρευνας για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας;

Στην ενότητα 2 αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας. Οι ενότητες 3 και 4 παρουσιάζουν και σχολιάζουν τα αποτελέσματα της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης των δεδομένων. Τέλος, στην ενότητα 6 παρατίθενται τα συμπεράσματα και οι συνυποδηλώσεις της έρευνας για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

2. Μεθοδολογία

Στην έρευνα συμμετείχαν 100 μαθητές της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, 50 μέσου (στο εξής ΜΜ) και 50 προχωρημένου επιπέδου (στο εξής ΠΜ) ηλικίας 19-29 ετών με 14 διαφορετικές μητρικές γλώσσες, καθώς και μια ομάδα ελέγχου 50 φυσικών ομιλητών της Ελληνικής (στο εξής ΦΟ) ηλικίας 19-28 ετών.

Οι μη φυσικοί ομιλητές βρίσκονταν στην Ελλάδα την εποχή που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, προκειμένου να παρακολουθήσουν τα μαθήματα γλώσσας του Προγράμματος Θερινών Υποτροφιών του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΘΥΕΣΠΑ). Όλοι τους ήταν φοιτητές ή απόφοιτοι ανώτατων ιδρυμάτων και οι σπουδές τους σχετίζονταν άμεσα ή έμμεσα με την ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία. Οι φυσικοί ομιλητές ήταν επίσης φοιτητές ή απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης.

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τη μέθοδο της συμπλήρωσης συνομιλίας (discourse completion test). Προκειμένου να εκμαιευθούν αιτήματα, δόθηκε στα υποκείμενα σύντομη περιγραφή 14 επικοινωνιακών καταστάσεων, στις οποίες προσδιορίζονταν οι σχέσεις (οικειότητα, απόστασης, κοινωνικής ισχύος) μεταξύ των συμμετεχόντων και τους ζητήθηκε να συμπληρώσουν τον διάλογο, υιοθετώντας τον ρόλο του συμμετέχοντος που θα διατύπωνε το αίτημα. Η συγκεκριμένη μέθοδος, ευρύτατα διαδεδομένη σε αυτού του είδους τις έρευνες, έχει επανειλημμένως γίνει αντικείμενο κριτικής, κυρίως όσον αφορά το πόσο αντιπροσωπευτικές για την αυθόρμητη συνομιλία είναι οι γραπτές απαντήσεις (Rose 1994, Félix-Brasdefer 2010). Συνιστά, ωστόσο, τον μοναδικό τρόπο ταχείας συλλογής σημαντικού αριθμού δεδομένων σχετικά με συγκεκριμένες γλωσσικές πράξεις (Marti 2006: 1843) και «με προσεκτικό σχεδιασμό είναι δυνατόν να δώσει στον ερευνητή σημαντικές πληροφορίες για την κοινωνιοπραγματολογική γνώση [των ομιλητών] σχετικά με τους περικειμενικούς παράγοντες που προσδιορίζουν το ποιες στρατηγικές και γλωσσικές επιλογές είναι κατάλληλες» (Kasper 2000: 329).

Η ανάλυση των δεδομένων είναι κυρίως ποσοτική, αλλά και ποιοτική και αφορά τη γλωσσική συμπεριφορά των συμμετεχόντων σε δύο μόνο από τις επικοινωνιακές καταστάσεις του ερωτηματολογίου. Στην πρώτη (στο εξής K1) τα υποκείμενα συγκατοικούν με μια φίλη/έναν φίλο τους, ο οποίος/η οποία έκανε πάρτυ το προηγούμενο βράδυ και άφησε μεγάλη ακαταστασία στην κουζίνα· πρέπει λοιπόν να του/της ζητήσουν να την καθαρίσει. Στη δεύτερη (στο εξής K2) τα υποκείμενα πρέπει να παίξουν τον ρόλο ενός φοιτητή/μιας φοιτήτριας που πηγαίνει στο γραφείο της καθηγήτριάς του/της για να ζητήσει παράταση για μια εργασία. Ενώ, λοιπόν, η πρώτη κατάσταση είναι συμμετρική ως προς τη σχέση των συμμετεχόντων και χαρακτηρίζεται από οικειότητα, η δεύτερη είναι μη συμμετρική με την έννοια ότι χαρακτηρίζεται από απόσταση και ιεραρχική σχέση ανάμεσα στους συμμετέχοντες (βλ. Scollon & Scollon 2001).

Η ανάλυση επικεντρώνεται στις κύριες πράξεις με τις οποίες πραγματώνεται το αίτημα σε κάθε κατάσταση, καθώς και στην εσωτερική τροποποίηση του αιτήματος (συντακτική και λεξική/φραστική).

3. Αποτελέσματα

3.1. Κύριες πράξεις

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τις επιλογές των τριών ομάδων ως προς την κύρια στρατηγική διατύπωσης του αιτήματος στις δύο καταστάσεις. Η ταξινόμηση των κύριων πράξεων βασίζεται στα πρότυπα των Blum-Kulka et al. (1989) και Trosborg (1995).

Όπως φαίνεται στον Πίνακα, η διατύπωση του αιτήματος με συμβατικά έμμεσες στρατηγικές παρουσιάζει την υψηλότερη συχνότητα στους ΦΟ στην Κ1. Η πράξη που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό (32%) είναι η αμφισβήτηση της προπαρασκευαστικής συνθήκης του αιτήματος, ενώ εξαιρετικά ενδιαφέρονσα είναι η υψηλή προτίμηση που

Πίνακας 1.
Κατανομή κυρίων πράξεων διατύπωσης αιτημάτων στις τρεις ομάδες

	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 1 (Κουζίνα)			ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2 (Παράταση)		
	ΦΟ	ΜΜ	ΠΜ	ΦΟ	ΜΜ	ΠΜ
ΚΥΡΙΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ (%)						
Άμεσες						
Προστακτική	16	68	43	0	12	0
Δήλωση υποχρέωσης (πρέπει να...)	5	5	6	0	9	0
Μη μετριασμένο επιτελεστικό (σου ζητάω να...)	0	0	0	0	21	0
Μετριασμένο επιτελεστικό (θέλω/ θα ήθελα να σου ζητήσω...)	0	0	0	11	33	14
Σύνολο άμεσων στρατηγικών	21	73	49	11	75	14
Συμβατικά έμμεσες						
Έκφραση επιθυμίας/ ευχής (θέλω/ χρειάζομαι)	3	4	0	40	6	47
Πρόταση/ παρότρυνση (δεν +οριστική ενεστώτα.[π.χ Δεν καθαρίζεις την κουζίνα;])	28	0	0	0	0	0
Οριστική ενεστώτα [π.χ. καθαρίζεις λίγο...]	12	0	10	0	0	0
Άδεια (μπορώ να...;)	0	0	0	33	14	20
Αμφισβήτηση προπαρασκευαστικής συνθήκης (μπορείς να... ;)	32	23	39	13	4	15
Σύνολο συμβατικά έμμεσων στρατηγικών	75	27	49	86	24	83
Έμμεσες						
Υπαινιγμός [π.χ. Η κουζίνα είναι γάλια]	4	0	2	3	1	4
Σύνολο έμμεσων στρατηγικών	4	0	2	3	1	4

δείχνουν οι ΦΟ για διατύπωση του αιτήματος εν είδει πρότασης παρότρυνσης. Αντίθετα, το ποσοστό άμεσων στρατηγικών στα δεδομένα τους είναι σαφώς μικρότερο (21%).

Οι ΜΜ από την άλλη πλευρά παρουσιάζουν την αντίστροφη εικόνα. Επιλέγουν κυρίως άμεσες πράξεις (73%), με τη χρήση της προστακτικής να κατέχει την πρώτη θέση στις προτιμήσεις τους (68%) σε αυτή την κατάσταση. Παράλληλα, εμφανίζουν πολύ μικρότερη ποικιλία ως προς τις στρατηγικές διατύπωσης του αιτήματος σε σχέση με τους ΦΟ. Από την παραγωγή τους απουσιάζουν εντελώς η προσφιλής στους ΦΟ πρόταση/ παρότρυνση, καθώς και η διατύπωση του αιτήματος με χρήση οριστικής ενεστώτα.

Οι ΠΜ τέλος, επίσης καταφεύγουν στην προστακτική σε αρκετά μεγάλο βαθμό στην Κ1, αν και όχι τόσο όσο οι ΜΜ, ενώ χρησιμοποιούν την αμφισβήτηση της προπαρασκευαστικής συνθήκης του αιτήματος σε ποσοστό ανάλογο με των ΦΟ. Ωστόσο, η παρότρυνση/ προτροπή απουσιάζει εντελώς και από τη δική τους παραγωγή, ενώ η οριστική ενεστώτα εμφανίζεται σε ποσοστό 10%, το οποίο πλησιάζει αρκετά το αντίστοιχο των ΦΟ (12%).

Στην Κ2 οι ΦΟ διατυπώνουν το αίτημα με τη μορφή επιθυμίας/ ευχής κατά πρώτο λόγο (40%) ή ζητούν την άδεια της καθηγήτριας να καθυστερήσουν την εργασία κατά δεύτερο (33%). Γενικά και σε αυτή την κατάσταση προτιμούν συμβατικά έμμεσες

στρατηγικές (86%), ενώ το δείγμα τους εμφανίζει μόνο ένα 11% άμεσων στρατηγικών.

Για μια ακόμα φορά οι ΜΜ εμφανίζουν την αντίστροφη εικόνα καταφεύγοντας σε άμεσες πράξεις (75%) και ιδιαίτερα σε μετριάσιμα ή μη επιτελεστικά. Οι στρατηγικές που προτιμώνται από τους ΦΟ ομιλητές σε αυτή την κατάσταση εμφανίζονται με πολύ μικρότερη συχνότητα στα δεδομένα των ΜΜ (6% για έκφραση επιθυμίας/ευχής και 14% για άδεια).

Η παραγωγή των ΠΜ, αντίθετα, εμφανίζει μεγάλες ομοιότητες με των ΦΟ σε αυτή την κατάσταση. Η συνολική τους προτίμηση είναι η συμβατική εμμесότητα (83%), ενώ η έκφραση επιθυμίας/ευχής και η άδεια εμφανίζουν τις υψηλότερες συχνότητες (47% και 20%) αντίστοιχα, όπως ακριβώς και στους ΦΟ.

3.2. Συντακτική τροποποίηση

Το Σχήμα 1 παρουσιάζει τις συχνότητες χρήσης στοιχείων συντακτικής τροποποίησης από τις τρεις ομάδες στις δύο καταστάσεις.³ Όπως φαίνεται στο σχήμα, οι ΦΟ μετριάζουν το αίτημά τους συντακτικά σε σαφώς μεγαλύτερο βαθμό και από τις δύο ομάδες μαθητών στην Κ1. Η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική. Επίσης στατιστικά σημαντική προέκυψε και η διαφορά μεταξύ ΜΜ και ΠΜ, με τους ΠΜ να χρησιμοποιούν περισσότερη συντακτική τροποποίηση από τους ΜΜ ($F(2.147)=171.9, p<0.05$).

Στην Κ2 αντίθετα, οι ΦΟ και οι ΠΜ φάνηκε να χρησιμοποιούν συντακτική τροποποίηση στον ίδιο περίπου βαθμό διαφέροντας με στατιστικά σημαντικό τρόπο από τους ΜΜ, οι οποίοι χρησιμοποιούν σαφώς λιγότερες στρατηγικές συντακτικού μετριάσμου ($F(2.147)=82.56, p<0.05$).

Σχήμα 1. Κατανομή στρατηγικών συντακτικής τροποποίησης στις δύο καταστάσεις

3 Οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις ανάμεσα στις τρεις ομάδες στη χρήση μηχανισμών συντακτικής και λεξικής τροποποίησης παρουσιάζονται στο παράρτημα.

3.3. Λεξική/φραστική τροποποίηση

Ως προς τη λεξική τροποποίηση τέλος, η στατιστική ανάλυση ανέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ΦΟ και των δύο ομάδων μαθητών και στις δύο καταστάσεις με τους ΦΟ να επιστρατεύουν σημαντικά περισσότερα μετριαστικά στοιχεία [K1: ($F(2,147)=230.24$, $p<0.05$), K2: ($F(2,147)=171.9$, $p<0.05$)].

Στην K1, ωστόσο, οι ΠΜ χρησιμοποίησαν περισσότερα στοιχεία λεξικής/φραστικής τροποποίησης, διαφέροντας με στατιστικά σημαντικό τρόπο από τους ΜΜ. Ένα στοιχείο που χρήζει επισήμανσης είναι η χρήση επιτατικών από τους μαθητές της Ελληνικής. Και στις δύο καταστάσεις οι μαθητές χρησιμοποιούν περισσότερα επιτατικά από τους ΦΟ, ενώ πολύ χαρακτηριστικά στην K2 τα επιτατικά απουσιάζουν τελείως από την παραγωγή των ΦΟ.

Σχήμα 2. Κατανομή στρατηγικών λεξικής/φραστικής τροποποίησης στις δύο καταστάσεις

4. Σχολιασμός

4.1. Κύριες πράξεις και συντακτική τροποποίηση

Η άμεση συνάφεια των κύριων πράξεων με τον συντακτικό μετριασμό του αιτήματος συχνά αποσιωπάται στη βιβλιογραφία. Η ταξινόμηση μιας κύριας πράξης, ωστόσο, συχνά εξαρτάται από τη συντακτική δομή της, ενώ αντίστροφα ο αριθμός στοιχείων συντακτικού μετριασμού προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη συντακτική δομή των κύριων πράξεων. Για παράδειγμα, η χρήση αμφισβήτησης προπαρασκευαστικής συνθήκης καθώς και η αρνητική ερωτηματική δομή που πραγματώνει προτάσεις/παροτρύνσεις αυξάνουν σημαντικά τις ερωτηματικές (και αρνητικές) δομές και

αντίστροφα. Γι' αυτό το λόγο η πραγμάτευση των δύο αυτών παραμέτρων διατύπωσης του αιτήματος γίνεται εδώ παράλληλα.

Ως προς τις κύριες πράξεις στην K1, ένα από τα πιο ενδιαφέροντα αποτελέσματα αφορά, όπως ήδη αναφέρθηκε, τη διαφορά προτίμησης μεταξύ ΦΟ και μαθητών (ιδιαίτερα των MM) ως προς την αμεσότητα/εμμεσότητα. Φάνηκε ότι ενώ οι ΦΟ επιλέγουν κατά κύριο λόγο συμβατικά έμμεσες στρατηγικές, οι MM δείχνουν σαφή προτίμηση προς τις άμεσες και δη στη χρήση της προστακτικής σε αυτή την κατάσταση. Η προτίμηση αυτή μπορεί να σχετίζεται από τη μία πλευρά με μία υπεργενικευμένη αντίληψη ταύτισης της αμεσότητας με την οικειότητα (που δεν είναι άσχετη και με τους διαδεδομένους μύθους περί ελληνικής αγένειας) και από την άλλη με το ότι οι μαθητές αυτοί δεν διαθέτουν άλλα εκφραστικά μέσα για τη διατύπωση του αιτήματος σε αυτή την κατάσταση.⁴ Η τελευταία αυτή ερμηνεία μπορεί να στηριχθεί περαιτέρω και από τη μικρή ποικιλία κύριων πράξεων που χρησιμοποιούν οι MM στην K1. Συνεπακόλουθα, τα αιτήματά τους προκύπτουν συχνά αυταρχικά και «απότομα», κάτι που επιτείνεται και από το χαμηλό ποσοστό λεξικού/φραστικού μετριασμού που εμφανίζουν. Τα παραδείγματα (1) και (2) είναι ενδεικτικά:

- (1) Γιάννη, η κουζίνα είναι πολύ βρώμικη, καθάρισέ την!
- (2) Την κουζίνα άφησες χάλια χτες με το πάρτυ. Καθάρισε γρήγορα παρακαλώ.

Αντίθετα, οι ΦΟ σπάνια επιλέγουν τέτοιου είδους στρατηγικές στην κατάσταση αυτή. Πρώτη προτίμησή τους αποτελεί η αμφισβήτηση της προπαρασκευαστικής συνθήκης του αιτήματος, κάτι που συνάδει με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας σε ανάλογες καταστάσεις (βλ. Hendriks 2010: 223). Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα στα δεδομένα τους είναι η εκτεταμένη χρήση της πρότασης/παρότρυνσης (suggestion) μέσω αρνητικής-ερωτηματικής δομής. Σύμφωνα με τις Trosborg (1995) και Kallia (2005), η διατύπωση του αιτήματος εν είδει πρότασης καθιστά την πράξη λιγότερο απειλητική, εφόσον «υποβαθμίζει τον ρόλο του ομιλητή ως ευεργετούμενου από την πράξη» (Trosborg 1995: 201). Στα δεδομένα της Kallia (2005) το ένα τρίτο των αιτημάτων που διατυπώθηκαν από Έλληνες ομιλητές σε καταστάσεις οικειότητας, εμφανίστηκαν με τη μορφή πρότασης, κάτι που, σε συνδυασμό με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, αναδεικνύει τη σημασία της συγκεκριμένης στρατηγικής στην ελληνική κοινότητα. Αξίζει επιπλέον να τονιστεί, ότι εξαιρετικά σύνηθες φαινόμενο στην παραγωγή των ΦΟ της παρούσας έρευνας είναι η χρήση προοπτικής που περιλαμβάνει έμμεσα ή άμεσα τόσο τον ακροατή όσο και τον ομιλητή. Τα παραδείγματα (3) και (4) είναι ενδεικτικά:

⁴ Όπως τονίζει η Koike (1989: 286), «εφόσον η γραμματική ικανότητα δεν μπορεί να αναπτυχθεί με την ταχύτητα που απαιτούν οι ήδη υπάρχουσες πραγματολογικές έννοιες, οι τελευταίες εκφράζονται με τρόπους προσαρμοσμένους στο τρέχον επίπεδο γραμματικής ικανότητας».

- (3) Δεν βάζεις ένα χεράκι να καθαρίσουμε την κουζίνα; Δεν θα έχουμε πού να φάμε το βράδυ.
- (4) Ωραία την έκανες την κουζίνα! Δεν με βοηθάς λίγο να την καθαρίσουμε;

Η επιλογή τέτοιας προοπτικής μειώνει περαιτέρω την απειλητική φύση του αιτήματος, δίνοντας στον ακροατή μια αίσθηση «συνανήκειν» σε μια ομάδα και είναι απολύτως συμβατή με τον διαπιστωμένο θετικό προσανατολισμό της ευγένειας στα Ελληνικά (βλ. π.χ. Sifianou 1992, Pavlidou 1994, Antonopoulou 2001, Bella 2011). Προκύπτει ότι η παντελής απουσία της συγκεκριμένης στρατηγικής από τα δεδομένα των μαθητών της έρευνας τούς αποστερεί από ένα σημαντικό και απολύτως ενταγμένο στις ελληνικές κοινωνιοπραγματολογικές νόρμες εκφραστικό μέσο διατύπωσης των αιτημάτων. Κάτι ανάλογο ισχύει, τουλάχιστον για τους MM, και για την απουσία της οριστικής ενεστώτα από την παραγωγή τους, δεδομένου ότι η δομή αυτή συνιστά έναν ιδιαίτερα συνηθισμένο και χαρακτηριστικό για τα ελληνικά τρόπο διατύπωσης αιτημάτων στο πλαίσιο οικείων σχέσεων (Sifianou 1992: 137-140). Είναι πιθανό οι μαθητές αυτού του επιπέδου να μην έχουν ενσωματώσει επαρκώς στο γλωσσικό τους σύστημα ούτε τις συντακτικές ιδιαιτερότητες ούτε την πραγματολογική λειτουργία των δύο αυτών δομών, ώστε να είναι σε θέση να τις χρησιμοποιήσουν σε κατάλληλες επικοινωνιακές συνθήκες.

Αυτό ενισχύεται και από την εμφάνιση της έκφρασης του αιτήματος με οριστική ενεστώτα στα δεδομένα των ΠΜ και μάλιστα σε ποσοστό ανάλογο με αυτό των ΦΟ. Γενικά, οι ΠΜ κινούνται σε ενδιάμεσο επίπεδο τόσο ως προς την επιλογή κύριων πράξεων, όσο και ως προς τα επίπεδα συντακτικής τροποποίησης. Παρόλο που, όπως και οι MM, χρησιμοποιούν μεγάλο ποσοστό άμεσων στρατηγικών και δη προστακτικής στη διατύπωση του αιτήματος, τα δεδομένα τους εμφανίζουν ίση συχνότητα συμβατικά έμμεσων στρατηγικών. Σε συνδυασμό με την εμφάνιση στρατηγικών όπως η οριστική ενεστώτα στην παραγωγή τους, η εικόνα που παρουσιάζουν ενδέχεται να σηματοδοτεί την αρχή μιας μετάβασης από την αμεσότητα στη συμβατική εμμεσότητα⁵ που είναι και ο συνηθέστερος τρόπος διατύπωσης αιτημάτων στις γλώσσες του κόσμου (Hendriks 2010). Παρόλο που η συχνότητα συντακτικών μετριαστικών στην παραγωγή τους στην K1 εμφανίζεται αυξημένη σε σχέση με των MM, η στατιστική τους διαφορά από τους ΦΟ αναδεικνύει ότι ναι μεν παρουσιάζουν μια σχετική ανάπτυξη, αλλά απέχουν ακόμα σημαντικά από τη νόρμα των ΦΟ, τουλάχιστον στο πλαίσιο της συγκεκριμένης κατάστασης.

Η χρήση κύριων πράξεων και στοιχείων συντακτικής τροποποίησης στην K2 διαφέρει σε αρκετά σημεία από την K1. Ενώ και σε αυτή την κατάσταση οι MM επιστρατεύουν πολύ μεγαλύτερο ποσοστό άμεσων στρατηγικών για τη διατύπωση του αιτήματος

5 Οι σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι η μετάβαση από την αμεσότητα στην εμμεσότητα αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά αναπτυξιακά στάδια στην κατάκτηση των αιτημάτων (Trosborg 1995, Hassal 2003, Cohen & Shively 2007).

(75%), τόσο οι ΦΟ όσο και οι ΠΜ επιλέγουν σαφώς περισσότερες συμβατικά έμμεσες στρατηγικές και μάλιστα σε ανάλογα ποσοστά (86% και 83% αντίστοιχα). Επιπλέον, οι δύο τελευταίες ομάδες δείχνουν, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, παρόμοιες προτιμήσεις τόσο ως προς τον τύπο συμβατικά έμμεσων πράξεων όσο και ως προς τη συχνότητα χρήσης κάθε τύπου. Τα παραδείγματα (5) και (6) που προέρχονται από την παραγωγή των ΦΟ και των ΠΜ αντίστοιχα και το (7) από την παραγωγή των ΜΜ αναδεικνύουν τις διαφορές στο κοινωνιοπραγματολογικό αποτέλεσμα των παραγωγών τους σε αυτή την κατάσταση.

- (5) [...] Θα ήθελα, αν είναι δυνατόν, να πάρω μια παράταση λίγων ημερών, για να μπορέσω να ολοκληρώσω την εργασία.
- (6) [...] Θα μπορούσα να έχω λίγο χρόνο παραπάνω για να προλαβαίνω να τελειώσω;
- (7) [...] Γι' αυτό ζητάω από εσάς παράταση παρακαλώ.

Χαρακτηριστικό σε αυτή την κατάσταση είναι το αυξημένο ποσοστό στοιχείων συντακτικής τροποποίησης που εμφανίζουν τα δεδομένα των ΠΜ και που προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό το αντίστοιχο των ΦΟ. Φαίνεται ότι η αύξηση της γενικότερης γλωσσικής ικανότητας έχει συντελέσει σημαντικά στην ανάπτυξη των συντακτικών μετριοστικών στη διαγλώσσα αυτών των μαθητών, τουλάχιστον στις καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από απόσταση και ιεραρχία. Το γεγονός ότι οι επίσημες καταστάσεις θεωρούνται πιο απαιτητικές ως προς τις συντακτικές δομές που απαιτούνται για το μετριοσμό τους (βλ. Economidou-Kogetsidis 2009: 81) και συνδέονται πιο στενά με την έννοια της 'ευγένειας' στην αντίληψη των ίδιων των ομιλητών, είναι πιθανόν να βοήθησε τους μαθητές να εντοπίσουν τις δομές αυτές και να τις προσαρμόσουν ανάλογα στις περικειμενικές παραμέτρους της K2. Επιπλέον, έχει επανειλημμένως επισημανθεί η έμφαση που δίνεται από τα εγχειρίδια στις δομές ευγένειας που αφορούν κατά κύριο λόγο καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από απόσταση και τυπικότητα (βλ. Vellenga 2004, Bella 2009). Ο παράγοντας αυτός έχει ενδεχομένως συμβάλει περαιτέρω στην πραγματολογική ανάπτυξη των μαθητών όσον αφορά καταστάσεις σαν την K2.

4.2. Λεξική/φραστική τροποποίηση

Η λεξική/φραστική τροποποίηση αποτελεί την παράμετρο ως προς την οποία οι διαφορές μεταξύ των ομάδων των συμμετεχόντων γίνονται ιδιαίτερα αισθητές.

Στην K1 οι ΦΟ χρησιμοποιούν στατιστικά σημαντικά περισσότερα λεξικά/φραστικά μετριοστικά και από τις δύο ομάδες μαθητών. Παράλληλα, ενώ στους ΦΟ η συντριπτική πλειονότητα των μετριοστών αυτών συνίσταται σε δείκτες οικειότητας, καθώς και στη χρήση του *λίγο*, τόσο οι ΜΜ όσο και οι ΠΜ εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλή συχνότητα χρήσης του δείκτη ευγένειας *παρακαλώ*, ο οποίος παρουσιάζει χαμηλή συχνότητα στην παραγωγή των ΦΟ. Ως προς τη χρήση του δείκτη *παρακαλώ* τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν πορίσματα ανάλογων ερευνών

σύμφωνα με τα οποία οι μη φυσικοί ομιλητές τείνουν να κάνουν κατάχρηση του συγκεκριμένου δείκτη ανεξάρτητα από τις κοινωνιοπραγματολογικές παραμέτρους της εκάστοτε επικοινωνιακής κατάστασης, κάτι που αποδίδεται στην διαφανή σχέση του δείκτη με τη γλωσσική ευγένεια (Faerch and Kasper 1989, Barron 2002). Για τους φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, ωστόσο, ο δείκτης αυτός φαίνεται να γίνεται αντιληπτός κυρίως ως ένδειξη τυπικότητας και αποστασιοποίησης (Sifianou 1992: 91, Economidou-Kogetsidis 2008: 126). Η «αυταρχικότητα» που συχνά διαφαίνεται στα αιτήματα των μαθητών στην Κ1 προκύπτει σε μεγάλο βαθμό από τον συνδυασμό του (σε) παρακαλώ με την προστακτική (πρβλ. Faerch & Kasper 1989) και την παράλληλη απουσία άλλων μετριαστικών που απαντούν με υψηλή συχνότητα στην παραγωγή των ΦΟ.

Επιπλέον, χαρακτηριστική και στις δύο ομάδες ΜΦΟ, αλλά ιδιαίτερα στους ΜΜ σε αυτήν την κατάσταση είναι η χρήση 'ιδιόμορφων' συνδυασμών των μετριαστικών στοιχείων καθώς και τελείως ασυνήθιστων στα δεδομένα των ΦΟ δεικτών οικειότητας (*φίλη μου, καλέ μου φίλε* κλπ.). Αξιοσημείωτη, τέλος, είναι η χρήση επιτακτικών από τους μαθητές, που παρόλο που παρουσιάζει σαφώς μεγαλύτερη συχνότητα από ό,τι στην παραγωγή των ΦΟ. Τα επιτακτικά αυτά συνίστανται κυρίως σε τροπικά επιρρήματα (*γρήγορα, αμέσως* κλπ.) που προσδίδουν ακόμα μεγαλύτερη αυταρχικότητα στα αιτήματά των μαθητών.

Τα παραδείγματα (8) και (9) και (10) προερχόμενα από τους ΜΜ καθώς και το (11) από τους ΠΜ είναι αντιπροσωπευτικά των παραπάνω παρατηρήσεων.

- (8) *Παρακαλώ* Μαρία καθάρισε *αμέσως* την κουζίνα γιατί την άφησες βρώμικη!
- (9) Συμεών καθάρισε την κουζίνα *ρε παρακαλώ*!
- (10) *Βρε καλέ* Κωνσταντίνα πρέπει να καθαρίσεις την κουζίνα! [...]
- (11) *Καλέ μου φίλε Γιάννη*, μπορείς να καθαρίζεις την κουζίνα; [...]

Ο συνδυασμός του *παρακαλώ* με προστακτική, χωρίς περαιτέρω λεξική τροποποίηση, με εξαίρεση το επιτακτικό *αμέσως*, που εμφανίζεται στο (8) δεν απαντά στα δεδομένα των ΦΟ, ενώ οι συνδυασμοί μετριαστικών όπως αυτοί στα (9) και (10) (*ρε παρακαλώ* και *βρε καλέ* αντίστοιχα), όχι μόνο είναι αδόκιμοι στα Ελληνικά, αλλά επιφέρουν ένα μάλλον κωμικό κοινωνιοπραγματολογικό αποτέλεσμα. Είναι εμφανές ότι οι μαθητές αυτοί έχουν επίγνωση της ανάγκης λεξικού μετριασμού στην κατάσταση αυτή, και σε ένα βαθμό και των στοιχείων που τον επιτυγχάνουν στα Ελληνικά, ωστόσο, δεν είναι σε θέση να τα χρησιμοποιήσουν με κατάλληλο τρόπο.⁶ Τέλος, έχει φανεί ότι δείκτες οικειότητας,

6 Είναι πολύ χαρακτηριστικό, ότι, παρόλο που ο λεξικός μετριασμός αποτελεί την πραγματολογική παράμετρο στην οποία κατεξοχήν υστερούν και οι μαθητές της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (βλ. Bella 2011), τα δικά τους δεδομένα δεν εμφανίζουν τέτοιους ακατάλληλους συνδυασμούς των μετριαστικών. Προφανώς η ευχερέστερη πρόσβαση σε αυθεντικό γλωσσικό εισαγόμενο δίνει σε αυτούς τους μαθητές ένα πλεονέκτημα που δεν έχουν οι μαθητές της Ελληνικής ως ξένης

όπως αυτός που εμφανίζεται στο (11), αποτελούν κοινό τόπο στους ΜΦΟ της Ελληνικής (Bella 2011), αλλά και στους μη φυσικούς ομιλητές γενικότερα. Σύμφωνα με την Kasper (1997: 351), η χρήση τέτοιων ρητών εκφράσεων των αισθημάτων λειτουργεί για τους ΜΦΟ ως αντισταθμιστική στρατηγική που τους επιτρέπει να δημιουργήσουν κοινό έδαφος, το οποίο δεν είναι σε θέση να διασφαλίσουν με μέσα ανάλογα με των ΦΟ.

Τα παραδείγματα (12) και (13) προερχόμενα από τα δεδομένα των ΦΟ αναδεικνύουν τις διαφορές που επισημάνθηκαν παραπάνω.

(12) *Βρε Νίκη μου, καθάρισε λίγο την κουζίνα, αν μπορείς [...]*

(13) *Μήπως να καθαρίζαμε λιγάκι εδώ μέσα; [...]*

Κατά τον ίδιο τρόπο στη Κ2 οι ΜΦΟ υστερούν ως προς τη χρήση λεξικού μετριάσμου σε σχέση με τους ΦΟ. Ενώ οι ΦΟ χρησιμοποιούν ποικιλία μετριάστων, οι ΜΜ περιορίζονται σχεδόν αποκλειστικά στη χρήση του *παρακαλώ* και σε αυτή την κατάσταση. Αντίθετα, στους ΠΜ η χρήση του *παρακαλώ* υποχωρεί και η ποικιλία αυξάνεται, χωρίς, ωστόσο, να προσεγγίζει τη νόρμα των ΦΟ είτε από στατιστική είτε από ποιοτική άποψη. Επιπλέον, και στην Κ2 οι μαθητές εμφανίζουν επιτακτικά που απουσιάζουν παντελώς από την παραγωγή των ΦΟ, οι οποίοι προφανώς κρίνουν τη χρήση τέτοιων στοιχείων ως ακατάλληλη σε ανάλογες καταστάσεις. Τα παραδείγματα (14) και (15) από τους ΜΜ και ΠΜ αντίστοιχα και (16) από τους ΦΟ αναδεικνύουν τις διαφορές και σε αυτή την κατάσταση.

(14) [...] Πρέπει να πάρω *οπωσδήποτε* παράταση *σας* *παρακαλώ*!

(15) [...] Θα μπορούσατε να μου δώσετε παράταση *μήπως*;

(16) [...] *Μήπως* θα μπορούσα να πάρω μια, *έστω μικρή*, παράταση;

Οι χαμηλές συχνότητες στοιχείων εσωτερικής τροποποίησης και δη λεξικού/φραστικού μετριάσμου στην παραγωγή των ΜΦΟ έχουν επανειλημμένως επισημανθεί στη βιβλιογραφία. Σύμφωνα με την Grosborg (1995: 429), η «προαιρετική» φύση των στοιχείων αυτών καθιστά δυσκολότερη την κατάκτησή τους, ενώ η Barron (2002: 234) επισημαίνει ότι κατά την παραγωγή γλωσσικών πράξεων οι μαθητές, ιδίως μέσου επιπέδου, τείνουν να επικεντρώνονται στην κύρια πράξη, παραμελώντας στρατηγικές, όπως οι λεξικοί/φραστικοί μετριάστες. Επιπλέον, παρόλο που από πολύ νωρίς έχει επισημανθεί η ανάγκη εισαγωγής αυτών των στοιχείων στις παιδαγωγικές γραμματικές (Faerch & Kasper 1989: 234), τα αναλυτικά προγράμματα και τα εγχειρίδια διδασκαλίας της Ελληνικής τους αφιερώνουν ελάχιστη προσοχή (Bella 2009, 2011). Συνεπακόλουθα, η παραγωγή αιτημάτων από τους μη φυσικούς ομιλητές γενικά και τους μαθητές της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας των οποίων η παραγωγή μελετήθηκε εδώ ειδικότερα, στερείται στοιχείων που, όπως αναδεικνύεται από τα δεδομένα των ΦΟ, είναι πολύτιμα για την επιτυχή κοινωνιοπραγματολογικά παραγωγή της συγκεκριμένης γλωσσικής πράξης.

5. Συμπεράσματα

Στόχος της έρευνας που παρουσιάστηκε εδώ ήταν να εντοπίσει διαφορές στη διατύπωση αιτημάτων μεταξύ ΦΟ και μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε δύο διαφορετικές επικοινωνικές καταστάσεις και να εξετάσει το βαθμό στον οποίο το επίπεδο γενικότερης γλωσσικής ικανότητας διασφαλίζει ανάλογη ανάπτυξη της πραγματολογικής ικανότητας.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων ανέδειξε σημαντικές διαφορές μεταξύ ΦΟ και μαθητών και στις δύο καταστάσεις ως προς την επιλογή κύριων πράξεων διατύπωσης του αιτήματος και εσωτερικής τροποποίησής του. Εξάιρεση φάνηκε να αποτελεί η παραγωγή των ΠΜ στην κατάσταση απόστασης/ιεραρχικής σχέσης, αφού προέκυψε ότι οι μαθητές αυτοί παρουσιάζουν σημαντική ανάπτυξη σε σχέση με τους ΜΜ ως προς τις παραμέτρους των κύριων στρατηγικών και του συντακτικού μετριασμού και αξιοσημείωτη σύγκλιση με τη 'νόρμα' των ΦΟ ως προς τα σημεία αυτά. Υποστηρίχθηκε ότι το φαινόμενο αυτό μπορεί να ερμηνευθεί, αν ληφθεί υπόψη η επικέντρωση της προσοχής των ίδιων των μαθητών σε αυτού του είδους τις καταστάσεις, καθώς και η έμφαση που δίνεται στις δομές 'τυπικής' ευγένειας από τις διδακτικές πρακτικές και από τα εγχειρίδια.

Διαπιστώθηκε πάντως ότι οι ΜΦΟ και των δύο επιπέδων παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις από τους ΦΟ τόσο ως προς τη συχνότητα χρήσης όσο και ως προς την καταλληλότητα των λεξικών/φραστικών μετριαστών, ενώ παράλληλα δε διαπιστώθηκε αξιοσημείωτη ανάπτυξη των προχωρημένων σε σχέση με τους μέσους ως προς αυτή την παράμετρο.

Παρόλο που όλα τα παραπάνω αποτελούν προκαταρκτικές παρατηρήσεις και δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να γενικευτούν για όλες τις καταστάσεις οικειότητας ή απόστασης, η ανάγκη διδακτικής καθοδήγησης ως προς τα κατάλληλα για τη διατύπωση αιτημάτων κοινωνιοπραγματολογικά στοιχεία, αποτελεί μια σαφή συνυποδήλωση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας. Ιδιαίτερα για τους μαθητές της Ελληνικής γλώσσας ως ξένης, καθίσταται απολύτως επιτακτική η ενσωμάτωση ενός ισχυρού και, κατά το δυνατόν, αυθεντικού πραγματολογικού συστατικού στα αναλυτικά προγράμματα και στα εγχειρίδια διδασκαλίας.

Βιβλιογραφία

- Antonopoulou, E. 2001. Brief service encounters: Gender and politeness. In A. Bayraktaroglu and M. Sifianou (eds.), *Linguistic Politeness across Boundaries: The Case of Greek and Turkish*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 241-269.
- Bardovi-Harlig, K. 1999. Exploring the interlanguage of interlanguage pragmatics: a research agenda for acquisitional pragmatics. *Language Learning* 49: 677-713.
- Bardovi-Harlig, K. and Z. Dörnyei. 1998. Do language learners recognize pragmatic violations? Pragmatic versus grammatical awareness in instructed L2 learning. *TESOL Quarterly* 32: 233-262.
- Barron, A. 2002. *Acquisition in Interlanguage Pragmatics*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Bella, S. 2009. Invitations and politeness in Greek: The age variable. *Journal of Politeness Research* 5: 243-271.
- Bella, S. 2011. Mitigation and politeness in Greek invitation refusals: Effects of length of residence in the target community and intensity of interaction on non-native speakers' performance. *Journal of Pragmatics* 43: 1718-1740.
- Blum-Kulka, S., J. House and G. Kasper. 1989. Investigating cross-cultural pragmatics: An introductory overview. In S. Blum-Kulka, J. House and G. Kasper (eds.), *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*. New Jersey: Ablex, 1-34.
- Brown, P. and S. Levinson. 1987. *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, A. and R. Shively. 2007. Acquisition of requests and apologies in Spanish and French: Impact of study abroad and strategy-building intervention. *The Modern Language Journal* 91: 189-212.

Economidou-Kogetsidis, M. 2008. Internal and external mitigation in interlanguage requests production: The case of Greek learners of English. *Journal of Politeness Research* 4: 111-138.

Faerch, C. and G. Kasper. 1989. Internal and external modification in interlanguage request realization. In S. Blum-Kulka, J. House and G. Kasper (eds.), *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*. New Jersey: Ablex, 221-247.

Hassall, T. 2003. Requests by Australian learners of Indonesian. *Journal of Pragmatics* 35: 1903-1928.

Hendriks, B. 2002. *More on Dutch English...please? A Study of Request Performance by Dutch Native Speakers, English Native Speakers and Dutch Learners of English*. Nijmegen: Nijmegen University Press.

Hendriks, B. 2010. An experimental study of native speaker perceptions of non-native request modification in e-mails in English. *Intercultural Pragmatics* 7: 221-255.

House, J. and G. Kasper. 1987. Interlanguage pragmatics: Requesting in a foreign language. In W. Lörcher and R. Schulze (eds.), *Perspectives on Language in Performance*. Tübingen: Narr, 1250-1288.

Kallia, A. 2005. Directness as a source of misunderstanding: The case of requests and suggestions. In R. Lakoff and S. Ide (eds.), *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 217-234.

Kasper, G. 1989. Variation in interlanguage speech act realization. In S. Gass, C. Madden, D. Preston and L. Selinker (eds.), *Variation in Second Language Acquisition*. Clevendon: Multilingual Matters, 37-58.

Kasper, G. 1997. Can pragmatic competence be taught? <http://www.nflrc.hawaii.edu/networks/NW06>.

Kasper, G. 2000. Data collection in pragmatics research. In H. Spencer-Oatey (ed.), *Culturally Speaking*. London: Continuum, 316-341.

Koike, D.-A. 1989. Pragmatic competence and adult L2 acquisition: Speech acts in interlanguage. *The Modern Language Journal* 73: 279-289.

Kasper, G. and K. Rose. 2002. *Pragmatic Development in a Second Language*. University of Michigan: Blackwell.

Martínez-Flor, A. and E. Usó-Juan. 2006. Learners' use of request modifiers across two University ESP disciplines. *Ibérica* 12: 23-41.

Pavlidou, T. 1994. Contrasting German and Greek politeness and the consequences. *Journal of Pragmatics* 21 (5): 487-511.

Scollon, R. and S. Scollon. 2001. *Intercultural communication*. Oxford: Blackwell.

Sifianou, M. 1992. *Politeness phenomena in England and Greece: A Cross-cultural Perspective*. Oxford: Oxford University Press.

Trosborg, A. 1995. *Interlanguage Pragmatics: Requests, Complaints and Apologies*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Παράρτημα

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις στη χρήση συντακτικής και λεξικής τροποποίησης στις δύο καταστάσεις.

	K1				K2			
	ΣΤ		ΛΤ		ΣΤ		ΛΤ	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
ΦΟ	2,76	0,41	5,62	0,69	3,04	0,28	2,81	0,43
ΜΜ	0,94	0,37	1,76	1,2	1,44	1,16	0,94	0,37
ΠΜ	1,28	0,7	3,48	0,7	2,98	0,24	1,3	0,7